

Rezumând, autorul sintetizează contribuția principală a științei grecești pînă în epoca elenistică : mai întîi progrese notabile în cunoașterea faptică a numeroase domenii, apoi progrese în aprehendarea naturii unor probleme — mai cu seamă cea a schimbării — și, în sfîrșit, cele două principii metodologice cu privire la aplicarea matematicilor și la cercetarea empirică.

Prezentarea relativ amănunțită a cărții a încercat să pună în lumină principalele calități ale acestei sinteze ; extrem de logic articulată, ea e în același timp perfect accesibilă unui public cultivat și încărcată de sens pentru specialist. Dominînd subiectul cu o remarcabilă capacitate a expresiei sintetice, cartea încorporează, fără nici un exces, unele din punctele de vedere cele mai moderne cu privire la societatea și mentalitatea greacă, inserîndu-le într-un raționament firesc, nuanțat și convingător. Excelentă introducere în subiect, cartea lui Lloyd are și meritul de a fi o lecție despre exigențele superioare și metodologia adecvată ale unei lucrări de popularizare în sensul cel mai bun al cuvîntului.

Zoe Petre

MIHAI GRAMATOPOI., *Moiră, Mythos, Drama*, București, ELU, 1969, 240 p.

Această carte, apărută în anul 1969, bine primită atît de cercurile de specialitate cît și de marele public, se înfățișează ca o serie de eseuri asupra tragediei grecești, fără stringentă legătură între ele. În „Cuvîntul înainte” autorul explică acest mod de abordare a subiectului sau mai bine zis a subiectelor ce și le-a ales drept un „Inconjur precaut al unei realități. (respectiv, drama tragică la vechii greci) care, datorită mulțimii veacurilor, se lasă greu surprinsă”. Alinierea acestor studii dinspre problematica antică a tragediei spre problematica modernă nu echivalează cu o coerență tematică la care ne-am fi așteptat, după enunțul formulat în titlu. Cu toate că la începutul capitolului *Istoricul teoriilor asupra Dramei* (p. 153) autorul se străduiește să lămurească motivele care l-au determinat să atace și subiecte de istorie literară, poate n-ar fi fost rău ca din punct de vedere editorial să se facă o distincție între grupele de studii.

Moiră, Mythos, Drama, iată un titlu cu rezonanță, amintind de alte titluri asemănătoare care se află pe coperta unor cărți semnate de un Nestle sau de un Ridgeway. Dacă totuși ar fi să facem o clasificare privind substanța și finalitatea studiilor scrise de M. Gramatopol, după alte criterii decît o face autorul la locul citat, am recunoaște următoarele compartimente : a) studii cu fond filozofic și istoric, ca de pildă : „Moiră, simbolul filozofic al destinului” ; „Irațional și tragic la Eschil” ; „Eroismul lui Oedip” ; b) Studii de estetică literară : „Tragedia și conceptul armoniei” ; „Mijloacele poetice și scenice ale tragicului” ; c) Studii de istoria teoriei literare : „Istoricul teoriilor asupra dramei” ; „Originile tragediei și exegeza modernă” ; d) ultimele studii, privind relațiile dintre tragedia greacă și teatrul modern, cît și pe acelea dintre tragedia greacă și lumea contemporană — înfățișează discuții la ordinea zilei asupra tragediei grecești în viziunea oamenilor din secolul XX.

Lipsa de unitate în tratarea unor subiecte a căror singură trăsătură de unire este referirea la drama tragică nu este cîtuși de puțin supărătoare. Fiecare capitol se citește cu plăcere fiindcă autorul are de obicei ceva de spus, observații sau comentarii care reflectă o îndelungă meditație. Argumentarea academică a unor teze cu care poți sau nu să fii de acord, dar care, din punct de vedere al demonstrației este expusă cu eleganță și claritate, adaugă un surplus de interes lecturii capitolelor din *Moiră, Mythos, Drama*.

Din păcate, valoarea intrinsecă a studiilor care ne preocupă nu se menține constant la nivelul atins, printre altele, de articolul *Irațional și tragic la Eschil*, p. 55 — 71, care mi se pare unul dintre cele mai izbutite și care continuă linia trasată acum 20 de ani de E.R. Dodds în

The Greeks and the Irrational (1951). Maniera în care autorul analizează conceptele de rațional și de irațional în lumea vechilor greci, raportate la conceptul de real (p. 61) — sau relația dintre irațional și tragic, așa cum se află expusă pe plan dramatic în opera lui Eschil (p. 68 și urm.) mi se pare convingătoare și sugestivă. „Eroismul lui Oedip”, deși învăluit într-o coajă prea groasă de considerente fără relevanță la titlul capitolului — conține la rîndul lui unele pasaje frumoase despre mutațiile pe care timpul le poate aduce în caracterul omenesc (p. 88 — 89). Asemenea exemple, grăitoare pentru puterea de pătrundere a autorului, cînd este vorba despre esența spiritului grec în drama antică, se pot înmulți. Nu înțeleg însă de ce M. Gramatopol a crezut potrivit să insereze într-un volum în care își propune să trateze despre Moira, despre Mythos (în tragedie) și despre Drama pagini ca acelea cuprinse în capitolul „Originile tragediei și exegeza modernă”, alcătuit în bună măsură dintr-o înșirare de lucrări despre originile tragediei. Această înșirare, fatal seacă, de nume de autori și de titluri de cărți, care în intenția autorului trebuia să fie o trecere în revistă a principalelor direcții urmate de cei care s-au străduit să aducă lumină într-un domeniu îndeobște humil „preistoria” tragediei (p. 174), prin caracterul ei extrem de succint, prin acumularea de rezumate stereotipe făcute de autor, nu poate interesa marele public, iar pentru specialist nu are altă valoare decît aceea de a-i pune la îndoială un îndreptar lesnicios. Chiar dacă un asemenea capitol — alături de care *Introducerea și Realități contemporane în tragedia antică* fac suită — poate sluji ca material documentar, regretăm că Mihai Gramatopol le-a intercalat printre celelalte studii ale cărții d-sale pe care, în ansamblu, o considerăm o izbîndă. O prezentare asemănătoare, dar într-un context diferit, poate fi citită în cartea lui Harald Patzer, *Die Anfänge der griechischen Tragödie* (1962), intitulată *Die modernen Hypothesen* (p. 39 — 88). Afară de sistematizarea exemplară a materialului comentat, rostul unui asemenea capitol în cartea lui Patzer este de la sine înțeles, pentru că învățatul german dorea să ajungă la propriile sale propuneri relative la nașterea tragediei și a dramei satirice, pe cînd în cartea lui M. Gramatopol, ordinea expunerii este inversată : o schemă (pur ipotetică, fără alt sprijin decît textul aristotelic, *Poetica*, cap. III — IV) construită de autor relativ la procesul de constituire al tragediei, ambiție meritorie dar care-i depășește forțele, este urmată de pagini întregi înșerate cu referințe bibliografice.

Și acum cîteva cuvinte despre documentația articolelor de care ne-am ocupat. Autorul folosește o vastă gamă de lucrări asupra tragediei grecești, majoritatea aparținînd literaturii în limba engleză, bine pusă la punct și adusă la zi. Prin aceasta interesul științific al articolelor se află considerabil sporit, îndeosebi pentru cei familiarizați cu lucrările citate de autor, fapt care îngăduie aprecierea aportului original din fiecare capitol.

Îmi îngădui totuși să-mi expun o nedumerire și cîteva observații. De ce la p.121 *dianoia* este interpretată drept „liberul arbitru” (vezi și mai departe p. 135 : „Plasîndu-ne deci pe poziția că operele lui Eschil și Sofocle sînt tragedii în sensul că ele exală sentimentul tragicului prin ciocnirea liberului arbitru uman, caracterul și judecata — ca să ne exprimăm în termeni aristotelici — cu determinarea și voința divină”...), cînd mai înainte, la p. 117 *dianoia* este tradusă prin „judecată”? Dacă aceste confuzii în interpretarea terminologiei aristotelice aparțin autorului sau reprezintă un reflex, cum bănuim, a unor lecturi făcute în vederea redactării capitolului, *Mythos, drama, mijloacele poetice și scenice ale tragicului*, nu reiese din paginile articolului.

Iată acum și cele cîteva observații pe care le aduc în atenția autorului. „Hiketidele” lui Eschil nu mi sînt de mult considerate drept o „tragedie de tinerețe” a lui Eschil; tezele expuse cu privire la această tragedie se cuvin deci rectificate. Îndoielnice ni se par și interpretările asupra atitudinii lui Socrates și a lui Anytos de la p. 82. În sfîrșit, regretăm că într-o carte frumos și cursiv scrisă se strecoară metafore de tipul „cancerul marțial” sau exprimări bombastice ca aceea de la p. 213 : „Străină dar venerabilă Antichitate, cu care raporturile noastre vor părea mai clare abia după ce revolută va fi epoca de astăzi...”